

Dijital Varlık ve Enformasyon Toplumu (Digital Asset and Information Society)

Sadi Evren SEKER

Istanbul Medeniyet University, Department of Business

ÖZET

En genel anlamda, dijital olarak yani 1'ler ve 0'lar olarak gösterilebilen her değer dijital varlıktır. Dijital varlıkların bir topluma etkisi ve dijital varlıklar üzerine inşa edilmiş enformasyon toplumu makalenin ikinci bölümünü oluşturmaktadır. Son olarak dijital varlık ve enformasyon toplumu kavramları işletme gözü ile ele alınmış ve maddi karşılıkları ve maliyet analizleri de tartışılmıştır.

Bu yazı kapsamında dijital varlıkların yönetilmesi için geliştirilen dijital varlık yönetimi (digital asset management) sistemlerine genel bir bakış verip bu sistemlerin, bilgi yönetimi (knowledge management), doküman yönetimi (document management system), içerik yönetim sistemi (content management system) gibi diğer yönetim sistemlerinden farkları incelenmiş, enformasyon toplumunun dönüşümü ile ilgili literatür bilgisi sunulmuş ve son olarak dijital varlıkların işlem maliyet teorisi ve vekalet maliyeti yöntemlerine göre işletmelere nasıl maliyet unsuru oluşturdukları anlatılmıştır.

1. Dijital Varlık

Örneğin bir resim, müzik veya metin bu şekilde kullanım amaçları olan dijital değerlerdir. Günümüz işletmelerinin dijital varlıklar üzerine kurulmaya başladığı veya varlıklarının bir kısmının dijital olduğu görülmektedir. Dijital varlık üzerine yapılan çalışmalar bu varlıkların nasıl korunacağı, nasıl pazarlanacağı, nasıl üretileceği gibi soruları cevaplamaya çalışırlar[1].

1.1. Dijital Varlık Yönetim Sistemleri (Digital Asset Management (DAM) Systems)

En genel anlamıyla dijital varlıkların tutulması, üretilmesi, iletilmesi gibi temel işlemleri yerine getirmek için geliştirilen donanım, yazılım, iş modelleri gibi bileşenlerin tamamına verilen genel isimdir.

1.2. Dijital Varlık Üst-verisi (Digital Asset Metadata)

Dijital varlıkların içeriği, türü, üreticisi, tarihi gibi çeşitli bilgilerin tutulduğu ve sınıflandırılması ve yönetilmesi için kullanılan ilave verilere verilen isimdir [3]. Zaman içerisinde üst verinin de bir dijital varlık haline geldiği söylenebilir. Örneğin çeşitli kataloglar, fihristler, varlık sınıflandırmaları gibi çalışmalar da birer dijital varlık olarak değer ifade etmektedir. Doğal olarak dijital varlıkların çeşitliliği arttıkça üst veri olarak tutulacak değerler de artmaktadır.

1.3. Dijital Varlıkların Değeri

Dijital varlıkların maddi ve duygusal olarak iki grupta toplanabilecek değerlerinden bahsetmek mümkündür. Dijital varlıkların para karşılığında alınıp satılması ve bir sahiplik iddia edilmesi mümkündür. Örneğin bir fotoğraf sanatçısı çekmiş olduğu resmi satabilir ve bunun karşılığında piyasada oluşan dengeler gereği bir ücret talep edebilir. Ancak dijital varlıkların bir de duygusal değeri vardır. Örneğin bir

işletmenin veya kişinin sahip olduğu web sayfası da bir dijital varlıktır. Bu varlığın bir maddi değeri olduğu kesindir, nitekim bir bedel karşılığında oluşturulmakta ve yaşatılmaktadır ancak bir de duygusal olarak işletmenin itibarı ile ölçülen değeri vardır. Örneğin bir dijital varlığın çalınması veya yitirilmesi durumunda maddi kayıp olabileceği gibi bir de duygusal kayıptan bahsetmek mümkündür. Diyelim ki bir fotoğraf sanatçısı, eserini kaybetti ve eseri silindi, veya başka birisinin eline istenmeyen şekilde geçti ve kopyalandı buradan maddi bir kayıp elde edeceği kesindir. Bununla birlikte bir işletmenin web sitesinin farklı bir kişi eline geçmesi maddi kayıptan daha çok duygusal (sentimental) kayıp olarak görülebilir. Yani kötü niyetli birisinin, işletmenin veya bir kişinin sitesinden işletme veya kişiler aleyhinde yayınlayacağı her haber maddi kayıptan daha çok itibar, marka değeri, müşteri ilişkileri gibi duygusal bazı sorunlara sebep olmaktadır. Duygusal değeri hedef alan bazı hırsızlıklar günümüzde daha da artmıştır. Örneğin kişilerin sahte hesaplarının oluşturulup kişilerin itibarlarının hedef alınması gibi suçların oranı sosyal medya kullanımı ile çok hızlı bir artış göstermektedir.

1.4. Dijital Varlık Yönetimi ve diğer kavramlar arasındaki farklar

Dijital varlık yönetiminin sıklıkla karıştırıldığı/karşılaştırıldığı bazı kavramlar ile farkları aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

İçerik yönetim sistemleri (content management systems) ile olan farkları: İçerik yönetim sistemleri genelde teknik bilgisi olmayan veya teknik özelliklerden çok içeriğe odaklanmak isteyen kişilerin kullandığı sistemlerdir. Genelde şablon şeklinde hazırlanmış tasarımlar ve teknik bazı eklentiler sayesinde yayıncı istediği içeriği internet üzerinden hızlı bir şekilde yayınlayabilmektedir. İçerik yönetim sistemleri taşıdıkları bilgiler (içerikler) itibarıyla birer dijital

varlık yönetim sistemi gibi görülse de iki sistemin odak noktaları farklıdır. Örneğin dijital varlık yönetim sistemleri genel olarak bütün dijital varlıkları kapsayan (video, resim, metin v.b.) bir yapıdayken içerik yönetim sistemleri genel olarak metin odaklıdır. Ayrıca dijital varlık yönetim sistemleri, taşıdıkları dijital varlıkları sahiplik ve değer gibi üst bilgilere göre yönetmek ve korumakla sorumludur. Örneğin bir dijital varlık yönetim sisteminde hangi içeriğe kimin erişeceği, veya erişimin ne kadar ücrete tabi olduğu veya içeriğin hangi telif haklarına göre nasıl paylaşılabileceği gibi çok detaylı yönetimler bulunurken içerik yönetim sistemleri ücretlendirme, telif hakları veya kullanıcı yönetiminden daha çok içeriğe odaklanmaktadır. Ancak gelişen teknoloji ile içerik yönetim sistemlerinde de dijital varlık yönetim sistemlerinde bulunan özellikler eklenebilmekte ve bu anlamda aradaki sınır giderek daha da muğlak hale gelmektedir.

Bilgi yönetim sistemleri (knowledge management systems): Bilgi yönetim sistemleri yapısı itibarıyla, bir organizasyondaki bilginin tutulması ve daha sonra verimli olarak kullanılması esasına dayanmaktadır. Örneğin bir işletmenin iş yapış şekilleri, iş süreçleri bu iş sırasında karşılaşılan yeni fikirler gibi çok farklı bilgiler tutulmakta ve daha sonra yenilik (innovation) veya iş süreçlerinin iyileştirilmesi gibi aşamalarda kullanılmaktadır[4]. Bu anlamda bakıldığında bilgi yönetim sistemlerinin tutmuş olduğu bilgiler birer dijital varlık olarak görülebilse de, bilgi yönetim sistemleri daha çok bu bilgilerin çıkarımı ve kullanımı ile ilgilenmektedir. Örneğin bir iş sözleşmesi, bir rapor veya bir çalışanın kişisel görüşü bilgi yönetim sistemi için bir kaynak olmakta ve bilgi yönetim sistemi bu kaynaktaki fikirleri, argümanları veya eleştirileri çıkaran metin analizleri sonucunda kullanışlı raporlar sunmaktadır. Dijital varlık yönetim sistemleri ise bu bilgi toplama ve işleme süreçleri ile ilgilenmemektedir.

Doküman Yönetim Sistemleri (Document Management Systems):Doküman yönetim sistemleri de dijital varlık olarak dokümanları yönetmesi itibarıyla dijital varlık yönetim sistemleri ile karıştırılabilmektedir. Ancak doküman yönetim sistemlerinin genel olarak amacı dokümanların doğru şekilde tutulması, sahiplik, imza, versiyon gibi kontrollerinin yapılmasıdır. Örneğin bir dokümanın üzerinde çok sayıda kişi çalışıyorsa son versiyonunun bulunması dokümanların eşitlenmesi (senkronizasyon) veya bir dokümanın elektronik imza ile imzalanması gibi çok sayıda dijital varlık yönetimi sisteminin konusu dışında işlemi yapması beklenmektedir.

2. Enformasyon Toplumu

Enformasyon toplumu, genel olarak bir toplumun temel faaliyetlerinde enformasyonun belirgin bir rol oynadığı toplum olarak tanımlanabilir. Enformasyonun önemli rol oynadığı 3 temel faaliyet aşağıdaki şekilde tanımlanabilir [5]:

1. Ekonomik faaliyetler
2. Politik faaliyetler
3. Kültürel faaliyetler

Bu faaliyetlerin enformasyon sistemleri (IT) üzerine taşınması ve diğer toplumlara göre rekabet üstünlüğü sağlanması enformasyon topluluğunun altındaki amaçlardan birisidir.

Enformasyon topluluğunun bilgi ekonomisi ile etkileşimi de söz konusudur. Enformasyon toplulukları ekonomik modellerini bilgi ekonomisi üzerine kurgular ve bilgi üzerine kurulu refah modeli geliştirirken aynı zamanda bilgi ekonomisinin de enformasyon topluluklarını ivmelendiren

yapısından söz etmek mümkündür [6][7].

Enformasyon topluluklarını oluşturan bireylere bazı kaynaklarda “dijital vatandaş” (digital citizen) ismi de verilmektedir [5]. Dijital vatandaş ifadesi aslında enformasyon topluluğuna geçişindeki bireyleri ifade için kullanılan çok sayıdaki ifadelerden birisidir ve enformasyon toplumu dönüşümünün tamamlanmasının ardından bu şekilde ifadelerle ihtiyaç ortadan kalkacaktır (bütün vatandaşların dijital vatandaş olduğu bir ortamda vatandaşları ayırt edici ilave bir terim anlamını yitirecektir).

Endüstri devriminin ardından endüstrileşmiş ülkeleri ve bu ülkelerdeki toplum ve bireyleri tanımlayan terimlere, teorilere ve modellere benzer şekilde enformasyon dönüşümü için de benzer ifadeler kullanılmakta ve teknolojik, ekonomik, davranışsal, konumsal veya kültürel boyutlardaki değişimleri ifade için enformasyon toplumu tanımına başvurulmaktadır.

2.1. Tarihsel Süreç

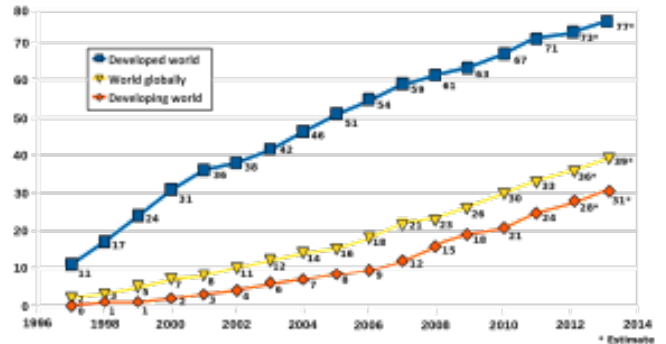
Enformasyon toplumlarının tam olarak ne zaman başladığı ile ilgili tartışmalar olsa da genel olarak 1970’lerden günümüze kadar gelen sürecin sürekli bir dönüşüm süreci olduğu söylenebilir. Bu sürecin ne zaman biteceği veya hangi kavramların enformasyon toplumu tanımına alınıp hangilerinin alınmayacağı ile ilgili de kesin bir yargı bulunmamaktadır. Kesin olan bir şey, internetin enformasyon toplumu dönüşümünü hızlandırdığıdır.

2.2. Enformasyon toplumunun Ölçülmesi

Literatürdeki diğer tartışmalı bir konu ise enformasyon toplumu ile ilgili ölçkleme ve ölçüm değerleridir. Örneğin dünyanın veri saklama kapasitesi ile enformasyon toplumu arasında bir ilişki kuran çalışmalar bulunmaktadır.

1986 yılında kişi başına düşen saklama kapasitesi 1 CD-Rom’un altında iken (yaklaşık 539MB), 2007 yılında kişi başına 60 CD-Rom’a karşılık gelecek büyüklüğe erişmiştir. Sadece 4 yıl sonra 2011 yılında ise bu kapasite 263 CD-Rom’a karşılık gelecek büyüklüğe erişmiştir ve her geçen yıl hızlanarak artan veri miktarlarından bahsetmek mümkündür [8].

Diğer bir ölçüm yöntemi ise toplumun internete erişim oranları üzerinden yapılmaktadır. Bu yaklaşıma göre, toplumdaki internete erişebilen kişi yüzdesi toplumun enformasyon toplumuna geçiş oranını göstermek için kullanılabilir.

Yukarıdaki şekilde, gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkeler ve az gelişmiş ülkeler arasında karşılaştırmalı bir grafik verilmiştir [9].

2.3. Ekonomik Geçişlilik (Economic Transition)

Peter Drucker tarafından bilgiye (knowledge) dayalı ekonomi ile maddeye dayalı ekonomi arasında bir geçiş olduğu öne sürülmüştür [10][11]. Buna karşılık bazı çalışmalarda giderek artan oranda bilgi üreten bilgi ekonomisi ile maddeye dayalı

ekonominin bilgi kullanımının artması arasında da ilişki kurulmaktadır. Yani bir işletmenin çıktısının bilgi olması elbette bilgi ekonomisi için bir önem arz etmektedir ancak neredeyse bütün ekonomiler de bilgi yönetiminden faydalanma yolunda ilerlemektedir ve bu iki kavram birbirinden bazı çalışmalarda ayrılmıştır [12].

Ayrıca üretim yapısının bilgiye dayalı olması veya üretilen değerlerin bilgi olması dışında bu üretim sisteminin kültür ve politikalara yaptığı etkilerin de toplumun ve ekonomik algının dönüşümündeki etkisi tartışılmıştır [13].

Günümüzde sosyal ağların da etkisi ile ağ topluluğu (network society) ismi verilen yeni bir dönüşüm yaşanmıştır. Artık dünyanın çok farklı noktalarından çok farklı kişilikler bir araya gelerek tek bir ortak amaç için çalışabilmekte ve motive olabilmektedir. (bkz. Kitle kaynak (crowd source)) [14].

2.4. Eleştiriler

Enformasyon topluluğu ile ilgili eleştiriler de bulunmaktadır. Literatürde geçen bazı karşı görüşler aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

Yeni çağ algısı: Genel olarak yapılan eleştiriler tamamen yeni bir çağa girildiği ve bir devrin kapandığı algısının yanlış olduğu yönündedir. Örneğin enformasyon yazının bulunmasından günümüze kadar devam eden birikimin bir sonucudur ve kesin bir hatla zamanın ikiye ayrılması doğru değildir.

Enformasyon topluluğu ile ilgili en önemli eleştirilerden birisi de kapitalist yaklaşımıdır. Buna göre bilginin de sermaye gibi birikmesi ve ekonomik, politik ve kültürel bir sahipliğe doğru giden analizlere sebep olması mümkündür. Yani enformasyon topluluğu ile ilgili araştırmaların çoğunda sermayenin yerini enformasyonun / bilginin almış olması aslında bu çalışmaların kapitalist bir gözle yapıyor olmasının sonucudur ve bu alandaki çalışmaların akıbetini olumsuz yönde etkilemektedir. Örneğin enformasyon topluluğunun doğurduğu küreselleşme (globalization) ve bilgilendirme (informatization) kavramları aslında kapitalist yaklaşımın birer uzantısıdır. Örneğin Frank Webster bu açıdan bakıldığında 19. Yüzyıldaki libertenyenist (devletten özgürlükçü) kapitalist yaklaşımının (laissez faire), 20. Yüzyıldaki kurumsal kapitalizmin (corporate capitsim) devamı olarak 21. Yüzyılda enformasyon kapitalizminin geldiğini iddia etmektedir [15].

2.5. Dörtlülük Ekonomisi (Quarternary Sector of the Economy)

Enformasyon üretimi ve paylaşımı ile başlayan ve bu amaçla geliştirilen, enformasyon teknolojileri, danışmanlıklar, eğitim, araştırma geliştirme, finansal planlama ve bütün diğer bilgi tabanlı (knowledge-based) hizmetleri tanımlayan ekonomik modeli açıklamak için kullanılan bir modeldir.

Ekonominin dörtlülük sektörü, bilgi ve yetenek üzerine kuruludur. Genel olarak aşağıdaki hizmet sektörleri ile doğrudan etkileşim içerisinde olduğu söylenebilir [16][17][18][19]:

1. Enformasyon servisleri
2. Hesaplama ve ICT (Enformasyon ve haberleşme teknolojileri, Information and communication Technologies)
3. Danışmanlık sektörü (iş dünyasına yapılan bilgi hizmetleri)
4. Ar-Ge (Araştırma-Geliştirme, R&D), özellikle bilimsel alanda yapılan araştırmalar ve neticesinde bilgi ve enformasyon üretimi
5. Bazı araştırmalarda Eğlence sektörü de beşinci kaynak sektör olarak geçmektedir ancak bunu kabul etmeyen araştırmalar da bulunmaktadır.

Dörtlülük sektör ekonomisi modeli aslında endüstride daha

önceden var olan üçlü sektör ekonomik modelinin bir devamı şeklinde görülebilir. Bu modelde malzeme (material) birinci sektörü, üretim (manufacturing) ikinci sektörü ve hizmetler (services) üçüncü sektörü oluşturmak üzere, üç ekonomik sektörü oluşturmakta olup endüstriyel gelişimi açıklamak için kullanılabilir. Üçlü ekonomi sektörleri modelinde gelişme üç aşamada ele alınmaktadır ve bu durum aşağıdaki tablodaki gibi gösterilebilir:

	Malzeme	Üretim	Hizmet
Birinci Aşama (Geleneksel Medeniyetler)	%70	%20	%10
İkinci Aşama (Dönüşüm Medeniyetleri)	%40	%40	%20
Üçüncü Aşama (Üçüncül Medeniyetler)	%10	%20	%70

Buna göre herhangi bir medeniyet yukarıdaki üç aşamadan birisinde olabilir.

Bu yazı yazılırken Türkiye'nin durumunu gösteren bir araştırma aşağıdaki şekildedir:

GSYH içerisindeki paylarına göre : Tarım %7.8, Sanayi %19.8 ve Hizmet %72.6 (kaynak DPT 2012)

İstihdam oranlarına göre (TÜİK 2010): Tarım %25.2, Sanayi %28.2 ve Hizmet %46.6

Kısacası Türkiye için üçlü ekonomik sektör analizine göre üçüncül medeniyet benzetmesi yapılabilir. Ancak durum endüstriyel yaklaşımın ötesine geçmiş ve artık bilgi topluluğu açısından ele alınmaktadır. İşte dördüncül yaklaşım da burada devreye girmektedir. Yani eğitim seviyesine bağlı olarak üretilen enformasyon değerlerine bakılan dördüncül sektör yaklaşımında iş gücünün hizmet sektörünün de ötesine geçmesi beklenir. Örneğin marka değerlerinin oluşması, dünya çapında firmaların ortaya çıkması, patent ve telif hakları gibi değerlerin çoğalması gibi çok sayıda farklı ölçülerden dördüncül sektör ele alınmaktadır.

Yukarıdaki şekilde, bahsi geçen dört sektörün zaman içerisinde nasıl hareket ettiği gösterilmiştir. Buna göre birinci sektörün yani tarım ve madencilik gibi malzemeye dayalı sektörde çalışanların sayısının azalması beklenirken üçüncül sektörün net bir şekilde artması istenir. İkincil sektör olan üretim sektörü ise zaman içerisinde gelişime yol açacak şekilde dalgalanmalıdır. Yani önce artıp sonra azalmasının sebebi gelişme sürecini tetikleyen eşige toplumu ulaştırma ihtiyacıdır. Son olarak dördüncül sektör olan bilgi sektörünün zaman içerisinde ikincil sektör olan üretim sektörünü dolduracak şekilde devreye girmesi beklenir. Buna göre üretim sektörü zirve noktasına ulaştıktan ve sanayileşme tamamlandıktan sonra bilgi sektörüne geçiş başlamakta ve toplum üretim sektöründen bilgi sektörüne kayabilmektedir.

3. Maliyetler

Dijital varlığın enformasyon toplumu içerisinde maddi bir

değer olarak değerlendirilmesi mümkündür. Bu anlamda bir işletmenin enformasyon toplumu içerisindeki dijital varlıklar üzerinden maliyet hesaplaması için temel olarak iki yöntemden bahsedilebilir. Bunlar işlem maliyet teorisi ve vekalet teorisidir.

3.1. İşlem Maliyet Teorisi (Transaction Cost Theory)

İşlem maliyet teorisi basitçe bir işletmenin çeşitli sebeplerle farklı kaynaklardan temin ettiği ürünler ve hizmetler için ödediği işlem maliyeti (transaction cost) üzerine kurulu teoridir. Örneğin bir otomobil fabrikasında araba tekerleklerinin üretilmesi yerine dışarıda farklı bir firmadan temin edilmesi durumunda her üretilen araba için temin edilecek lastiklerin nakliye, sigorta gibi ilave maliyeti olacaktır. İşletmeler genelde dikey büyüme örneği olarak bu dış kaynakları kendi bünyelerine katarak maliyetleri azaltma yoluna gitmektedir.

İşlem maliyetleri genel olarak 3 ana grupta toplanabilir:

Arama ve bilgi maliyeti: Bir işletmenin temin etmek istediği dış kaynağı bulmak için yapmış olduğu bilgi toplama ve arama maliyetidir. Örneğin bir restoran işletmesi, restoranında kullanmakta olduğu tabak, bardak, çatal bıçak takımı gibi eşyaları dışarıdan satın almak istiyorsa, alternatifleri araştırması, maliyet ve kalite analizi yapması ve buna göre karar vermesi bu restoran için ilave bir maliyet getirecektir.

Pazarlık maliyeti: İki işletme arasındaki şartları ve fiyatı belirlemek için harcanması gereken maliyettir. Örneğin bir fiyat teklifinde bulunulması ve bu fiyat teklifinin değerlendirilmesi gibi işlemlerin maliyeti olarak düşünülebilir. Ayrıca iki tarafın da kendi menfaati üzerinde durması durumu oyun teorisinde “İnatçı Keçi” (Game of Chicken) olarak geçmektedir ve çakışma ve kilitlenme durumlarının çözülmesi için ayrıca arabuluculuk maliyetleri de gerekebilir.

Kurallar ve gözetim maliyeti. Tarafların kurallara uyduğunun gözetilmesi için tarafların harcadığı ilave emeğin maliyetidir ve kuralların dışına çıkıldığı durumlarda mahkeme, arbitraj, bilirkişilik gibi ilave maliyetlerin karşılanması durumudur.

3.2. Bilişim Teknolojilerinin İşlem Maliyet Teorisine Etkisi

Bilişim teknolojileri temel olarak işlem maliyetlerini (transaction cost) oluşturan üç ana grubun da maliyetini düşürmesi söz konusudur. Örneğin arama ve bilgi maliyetleri internet üzerinde daha hızlı aranabilen ve ulaşılabilen web siteleri, tedarikçi grupları, arama motorları sayesinde düşmektedir. Bugün dünyanın en büyük tedarikçi sitesi alibaba.com aslında bu bilgiye ulaşım maliyetini düşürdüğü için değerli hale gelmiştir ve çok sayıda firma aslında çok büyük ihtimalle iş anlaşması yapamayacağı bu tedarikçilere kolay bir şekilde ve çok daha düşük maliyetle ulaşmaktadır.

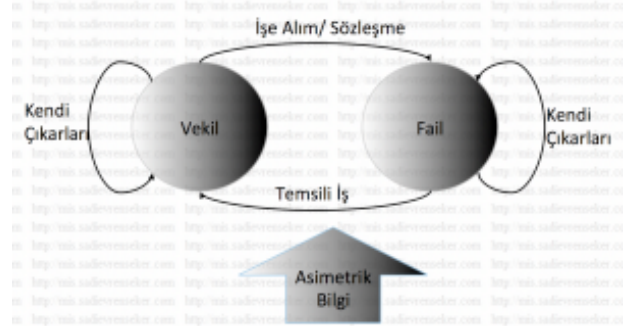
Benzer şekilde pazarlık maliyetleri de düşmektedir. Örneğin priceline.com sitesi, müşterilerin ürün ve hizmetler için fiyat teklifinde bulunması ve karşılığında tedarikçilerin kabul edip etmemesi üzerine kuruludur. Örneğin bir gece otelde kalmak isteyen bir müşteri kalmak istediği şehri ve ödemeye razı olduğu fiyatı ve otele beklenenini belirterek bir pazarlık sürecine girişmektedir. Bilişim teknolojilerine alternatif olarak bir müşterinin o bölgedeki otellere ulaşip hepsi ile sayısız telefon görüşmesi yaparak ulaşabileceği bir pazarlık süreci çok daha düşük maliyetlere inmektedir. Benzer şekilde ebay.com üzerinden insanlar satmak istedikleri ürünleri hiç tanımadıkları, dünyanın çok farklı coğrafyalarından insanlara açık artırma ile satabilmekte ve bunun için neredeyse çok

düşük bir maliyete katlanmaktadırlar.

Son olarak kurallar ve gözetim maliyetleri bilişim teknolojileri sayesinde her geçen gün daha da düşmektedir. Örneğin mal sevkiyatları, teslim tutanakları, tedarik zinciri yönetimi, kalite kontrol sistemleri artık elektronik ortamlara aktarılmakta bir firmanın vermiş olduğu hizmet veya ürünler canlı olarak anında takip edilebilmekte ve gözetim süreci, hata yakalanması, sorumlunun tespiti çok daha hızlı ve sağlıklı şekillerde yapılabilmektedir.

3.3. Vekalet Teorisi ve Temsil Maliyeti (Agency Theory and Agent Cost)

Literatürde İngilizce olarak “Agent” şeklinde geçen kelime aslında Türkçeye ajan veya acente olarak çevrilebilmektedir daha anlaşılır bir çeviri ise vekil veya vekalet olarak yapılabilir. İki kelime de aslında bir fail (principal) adına iş yapan kişi veya kurumu ifade etmektedir. Latince olarak literatüre girmiş *qui facit per alium, facit per se* terimi aslında bu durum için kullanılmakta olup her kim ki bir başkası aracılığı ile iş yaptırır/yaparsa aslında kendi adına iş yapmaktadır prensibi hukuk için de temel teşkil etmekte ve bir ajanın/vekilin sadece temsilci, sadece elçi olarak görülmesi anlamına gelmektedir.

Vekalet teorisinin (agency theory) temelini teşkil eden vekalet maliyeti (agent cost) basitçe bir vekilin iş yapması durumunda bu vekilin sürekli kontrol edilmesi ve yönetilmesi için harcanan ilave maliyete dikkat çeker. Örneğin bir patron kendi şirketini yönetmesi için çalışanları işe almakta ve bu çalışanların kendisi yerine çalışmasını beklemektedir. Ancak çalışanlar patronun iyiliğinden çok kendi iyiliklerini düşünerek patronu tam olarak temsil etmeyebilirler. Örneğin bir genel müdür kazanılan parayı hissedarlara dağıtmak yerine yatırıma dönüştürüp farklı şirketler alıp kendi etki alanını genişletmeyi tercih edebilir. Bu durumda vekil olarak tutulan genel müdürün kontrol edilmesi ve denetlenmesi ilave bir maliyet doğurmaktadır. İşte bu maliyete vekalet maliyeti veya temsil maliyeti ismi verilir.

İşletmelerin boyutları büyüdükçe çalışan sayıları ve çalışanlara verilen yetkiler artmakta, buna paralel olarak temsil maliyeti de artmaktadır.

3.4. Maliyetin Sebepleri

Temsil maliyetinin temelini teşkil eden iki ana unsur bulunmaktadır ve bunlar aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

Bir vekil kullanmanın doğasından kaynaklanan maliyetler. Örneğin vekilin şirket kaynaklarını kendi menfaati için kullanması.

Vekilin takip edilmesi için gereken maliyet. Örneğin vekilin ne yaptığının takip edilmesi, aldığı kararların ve attığı adımların ne kadar sağlıklı olduğunun yargılanması için harcanan ilave maliyet.

Kurumsal Yönetişim (Corporate Governance) açısından Vekalet Teorisi

Genelde kurumsal yönetişim için en önemli sözleşme,

kurumun yönetiminden en üst seviyede sorumlu olan CEO ile yönetim kurulu arasında yapılan sözleşmedir. Bu sözleşme için en önemli kriter iki taraf arasında asimetrik / dengesiz bilgi olup olmamasıdır [20][21]. Örneğin yönetim kurulu, yönetici olarak işe alınan kişinin verdiği kararların nasıl yan etkileri olacağını tam olarak bilemiyor veya yargılayamıyor olabilir. Bu durumda “manevi zarar” (moral hazzard) veya “olumsuz seçim” (adverse selection) olarak geçen durumla karşılaşılabılır.

Manevi Zarar (Moral Hazzard): Bir anlaşmada taraflar arasında asimetrik bilgi bulunması durumunda bilgi sahibi tarafın daha az bilgisi olan tarafı manevi olarak suiistimal edebilmesi durumudur. Örneğin arabası için kasko sigortası yaptıran bir kişni arabası ile kaza yapma konusunda daha rahat davranabilmesi, evini yangına karşı sigortalatan birisinin yangına karşı daha az önlem alması, bir şirketin yönetim kurulunun şirketin başına getirdiği yöneticisinin yönetimle ilgili gereksiz savurganlıkta bulunması gibi eğilimler bu açıdan düşünülebilir.

Olumsuz Seçim (Adverse Selection): Bir anlaşmada beklenen tarafların ikisinin de çıkarı olan ve ikisinin de fayda sağlayacağı bir sonuca ulaşmaktır. Ancak taraflar arasında bilgi dengesizliği varsa, taraflardan birisi anlaşmadan beklenenden daha fazla çıkar elde edebilir. Örneğin bir sigorta şirketinin herkese eşit şartlarla poliçe sunması durumunda hastalık ihtimali daha yüksek olan kişilerin bu poliçeye daha istekli olacağı bununla birlikte sağlıklı ve hastalık ihtimali daha düşük olan kişilerin de daha az istekli olacağı ve sonunda sigortalı olmak için sözleşme yapan sigorta şirketinin daha fazla problemlili müşteri ile uğraşacağı görülebilir. Burada sigorta şirketinin müşterileri hakkında dengesiz bilgisinden kaynaklanan bir suiistimal olmuş ve kendisi için olumsuz seçim yapmıştır denilebilir. Benzer bir durum bir işletmenin yöneticisinin seçilmesi sırasında yönetim kurulunun daha tecrübeli ve firmayı ileriye götürecektir elemanlar seçmek istemesine karşılık adayların da kendi kariyerlerini düşünerek aslında yönetim kurulunun istemediği kadar düşük yeterliliklerle başvuruyor olmasıdır. Şayet yönetim kurulu şirketi için alacağı yöneticiyi doğru seçebilecek yeterlilikte değilse seçim sonunda gelen yönetici işletme için olumsuz seçim olacaktır.

3.5. Bilişim Teknolojileri Açısından Vekalet Teorisi

Bilişim teknolojilerinde vekalet süreci farklı şekillerde işleyebilir. Örneğin bilişim hizmetlerinde dış kaynak kullanımı (out source) edilme süreci aslında bir işletmenin bazı iş tanımları için vekil kullanması durumudur. Bu durumda işletmenin dış kaynak kullandığı işler için bir vekalet maliyeti bulunmakta ve firmayı kontrol etmek, süreçleri izlemek, yapılan işi denetlemek gibi ilave maliyetleri ortaya çıkmaktadır [22]. Metcalfe Teorisine göre bir ortamdaki varlık sayısı arttıkça oluşan ağın trafiği üstel olarak etkilenmektedir. Dolayısıyla doğrusal artışların yansımaları üstel maliyetlere dönüşmektedir denilebilir [23].

4. Kaynaklar

[1] van Niekerk, A.J. (2006) The Strategic Management of Media Assets; A Methodological Approach. Allied Academies, New Orleans Congress, 2006
 [2] Elizabeth Keathley, (2014) Digital Asset Management: Content Architectures, Project Management, and Creating Order out of Media Chaos.
 [3] Zhang, A. and Gourley, D. (2009). Creating digital collections. Oxford: Chandos Pub.
 [4] Sadi Evren SEKER (2014), Bilgi Yönetimi (Knowledge Management), YBS Ansiklopedi, v.1, is.2 .pp. 8-14.

[5] Beniger, James R. (1986). The Control Revolution: Technological and Economic Origins of the Information Society. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
 [6] Seker, S.E. (2014), Bilgi Ekonomisi (Knowledge Economy), YBS Ansiklopedi, v.1, is. 3, pp. 14 - 17.
 [7] Webster, Frank (2002). Theories of the Information Society. Cambridge: Routledge.
 [8] "The World's Technological Capacity to Store, Communicate, and Compute Information", Martin Hilbert and Priscila López (2011), Science (journal), 332(6025), 60-65; free access to the article through here: martinhilbert.net/WorldInfoCapacity.html
 [9] "Internet users per 100 inhabitants 2006-2013", International Telecommunications Union, Geneva, accessed 3 June 2013
 [10] Peter Drucker (1969) The Age of Discontinuity. London: Heinemann
 [11] Seker, S.E. (2014), Bilgi Yönetimi (Knowledge Management), YBS Ansiklopedi v.1, is.3, pp. 8-14.
 [12] Marc Porat (1977) The Information Economy. Washington, DC: US Department of Commerce
 [13] Peter Glotz (1999) Die beschleunigte Gesellschaft. Kulturkämpfe im digitalen Kapitalismus. München: Kindler.
 [14] Frank Webster (2006) Theories of the Information Society. 3rd edition. London: Routledge
 [15] Sadi Evren SEKER (2015) Kitle Kaynak (Crowd Sourcing), YBS Ansiklopedi, v.2, is. 2, pp. 6 - 11
 [16] Tor Selstad (1990). "The rise of the quaternary sector. The regional dimension of knowledge-based services in Norway, 1970-1985". informaworld. "... knowledge-based services ..."
 [17] Peter Busch (1967). "Tacit Knowledge in Organizational Learning". Tacit Knowledge in Organizational Learning.
 [18] "ICTs, industry and the new teacher model". Asian Correspondent. 2010-06-17.
 [19] press release (Feb 19, 2010). "TEXT-Fitch: Investment to increase in India's healthcare sector". Reuters. "Fitch notes that newly commissioned hospitals and improved occupancy rates at existing ones will drive revenue growth. Better capacity utilisation and increased focus on higher-margin tertiary and quaternary healthcare services are expected to boost profitability, and improve cash flow from operations (CFO)."
 [20] Jensen, Michael C.; Meckling, William H. (1976). "Theory of the Firm: Managerial Behavior, Agency Costs and Ownership Structure". Journal of Financial Economics 3 (4): 305–360. doi:10.2139/ssrn.94043. SSRN 94043.
 [21] Fama, Eugene F.; Jenson, Michael C. (1983). "Agency Problems and Residual Claims". Journal of Law & Economics 26: 327–349. doi:10.2139/ssrn.94032. SSRN 94032.
 [22] Bouchaib Bahli & Suzanne Rivard, "The information technology outsourcing risk: a transaction cost and agency theory-based perspective", Journal of Information Technology, v. 13, is. 3, pp. 211-221, DOI:10.1080/0268396032000130214
 [23] Sadi Evren SEKER (2014), Ağ Etkisi, Moore Yasası ve Dijitalleşmenin Yenilik ile İlişkisi (Relation between Innovation and Network Effect, Moore Law and Digitalization), YBS Ansiklopedi, v. 1, is. 1, pp. 8-12